

УДК 334(477+581)

Тетяна Лахманюк

УКРАЇНА Й ІСЛАМСЬКА ДЕРЖАВА АФГАНІСТАН: ШЛЯХИ СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті проаналізовано політичне співробітництво між Україною і Афганістаном, висвітлено економічні зв'язки країн, розкрито українську інвестиційну політику в Афганістані та шляхи виходу на його ринки.

Ключові слова: Україна, Афганістан, співробітництво, зовнішня політика, відносини.

Із здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес формування нової моделі міждержавних відносин. В умовах розбудови і утвердження як України, так й Ісламської Держави Афганістан виникає необхідність об'єктивно дослідити складний процес налагодження та розвитку українсько-афганських двосторонніх відносин.

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена тим, що наукових праць дослідницького спрямування з даної проблематики в українській історіографії немає. Це пояснюється незначною віддаленістю у часі, незавершеністю процесу, варіативністю двосторонніх стосунків, що вимагає подальшого ґрунтовного, цілісного й об'єктивного вивчення.

Метою дослідження є аналіз основних подій історії налагодження і розвитку українсько-афганських міждержавних взаємин. Завдання: висвітлити історико-політичні передумови та чинники формування українсько-афганської співпраці в нових геополітичних умовах; виявити основні тенденції процесу становлення і розвитку політичних зв'язків, механізми виникнення та розвитку повноцінних двосторонніх відносин; показати місце українсько-афганських стосунків у структурі міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження є історія міжнародних відносин і зовнішньої політики України й Ісламської Держави Афганістан на сучасному етапі.

Предмет дослідження становлять головні напрями та пріоритети двосторонніх відносин між Україною й Ісламською Державою Афганістан, визначення основних закономірностей і тенденцій зародження та розвитку міждержавних взаємин, їх місце в структурі міжнародних відносин новітньої доби.

Керівництво Ісламської Держави Афганістан визнало незалежність України 24 грудня 1991 р. Держави встановили дипломатичні відносини 17 квітня 1995 р.

У липні 2002 р. указом президента України надзвичайним і повноважним послом України в Перехідній Ісламській Державі Афганістан за сумісництвом був призначений надзвичайний і повноважний посол України в Республіці Узбекистан А. І. Касьяненко.

24 жовтня 2002 р. відбулося вручення вірчих грамот послом України А. І. Касьяненком президенту Афганістану Х. Карзаю. У цей же період в Україні відкрилося посольство Ісламської Держави Афганістан.

6 травня 2006 р. указом президента України В. А. Ющенка посла України в Туркменістані В. А. Майка було призначено надзвичайним і повноважним послом України в Туркменістані та Ісламській Державі Афганістан. Це стало свідченням налаштованості керівництва України на активізацію політичних і економічних взаємин з Афганістаном [4].

У складі колишнього Радянського Союзу Україна брала активну участь у співробітництві з Афганістаном в різних галузях. Були розвідані родовища природного газу із загальними запасами у декілька сотень млрд куб. м. Був уведений в дію газопромисел Джаркурдук із комплексом по очищенню газу від сірки потужністю 2 млрд куб. м на рік. Було облаштоване родовище та створений промисел Шиберган із видобутком до 3 млрд куб.

м газу на рік, збудовано газопровід довжиною близько 100 км до кордону з Туркменістаном. Природний газ становив 70% від загального обсягу експорту Афганістану [1, с. 27].

Українські фахівці обслуговували завод азотних добрив у м. Мазарі-Шаріф, сировиною для якого є природний газ. Продукція заводу, в основному, зорієнтована на експорт.

Були збудовані Джелалабадський та Джилгський (провінція Газні) ірригаційні комплекси для зрошування 24 тис. га і 17 тис. га відповідно, гідроелектростанція Наглу (100 тис. кВт) та теплоелектростанція Мазарі-Шаріф (36 тис.кВт) [1, с. 28].

3 липня 2003 р. відбувся візит до Кабулу урядової делегації України на чолі з віцепрем'єр-міністром В. А. Гайдуком, у рамках якого було проведено його зустріч із главою уряду Афганістану Х. Карзаєм. У ході бесіди було обговорено комплекс питань щодо поглиблення українсько-афганських відносин, напрямки можливої участі України у відновлювальних роботах. В. А. Гайдук мав також бесіди з міністром фінансів Афганістану А. Гані, віцепрезидентом А. Арсало [4].

27 серпня 2003 р. відбувся офіційний візит в Україну міністра закордонних справ Афганістану А. Абдулло. У ході візиту А. Абдулло прийняв президент України Л. Д. Кучма. Відбулася зустріч із віцепрем'єр-міністром України В. А. Гайдуком та переговори з міністром закордонних справ України А. М. Зленком. Під час зустрічей було обговорено сучасний стан і перспективи українсько-афганських відносин у політичній, торговельно-економічній, гуманітарній та інших сферах. Підписано протокол про співробітництво між міністерством закордонних справ України і міністерством закордонних справ Перехідної Ісламської Держави Афганістан. Передано запрошення міністру закордонних справ України відвідати Афганістан у зручний для нього час [3, с. 194].

4 квітня 2004 р. відбувся офіційний візит в Афганістан міністра закордонних справ України К. І. Грищенка. У ході візиту глава МЗС України зустрівся з президентом Афганістану Х. Карзаєм, віцепрезидентом А. Арсало та провів переговори з міністром закордонних справ А. Абдулло. Загальна спрямованість візиту полягала в організації цілісної системи співробітництва між двома державами, перш за все, у політичній і торговельно-економічній сферах, визначенні перспективних форм співпраці на міжнародній арені, з питань міжнародної та регіональної безпеки [3, с. 195].

10 січня 2006 р. в Астані відбулася зустріч президента України В. Ющенка з президентом Ісламської Держави Афганістан Х. Карзаєм, під час якої сторони обговорили питання двостороннього економічного співробітництва, зокрема щодо спільної розробки нафтогазових родовищ в Афганістані й використання трубопроводів, що проходять афганською територією. Президент України відзначив перспективність співпраці в аерокосмічній та електроенергетичній галузях, виробництві мінеральних добрив [6, с. 40].

У травні 2006 р. в Афганістані перебувала українська делегація, очолювана першим заступником міністра палива та енергетики України Ю. В. Проданом. Відбулися переговори з керівництвом паливно-енергетичного комплексу Афганістану щодо перспектив двосторонньої українсько-афганської взаємодії, зокрема, з розробки нафтогазових родовищ Афганістану.

18 липня 2006 р. відбулася зустріч заступника міністра закордонних справ України Ю. В. Костенка з послом Ісламської Держави Афганістан в Україні М. Делаваром. Сторони обговорили питання організації візиту в Україну президента Ісламської Держави Афганістан Х. Карзая на запрошення президента України В. А. Ющенка. Афганський дипломат висунув пропозицію щодо налагодження прямого повітряного сполучення за маршрутом Кабул–Київ літаками афганської авіакомпанії “КАМЕЙР”. Крім того, співрозмовники обговорили перспективи навчання афганських студентів у ВУЗах України, зокрема, в Дипломатичній академії України при МЗС України.

20 вересня 2006 р. міністр закордонних справ України Б. І. Тарасюк під час перебування у Нью-Йорку з метою участі в роботі 61-ї сесії ГА ООН зустрівся з міністром закордонних справ Ісламської Держави Афганістан Р. Д. Спанта.

У ході зустрічі Б. Тарасюк наголосив, що Україна продовжуватиме підтримувати зусилля міжнародного співтовариства, спрямовані на підтримку демократичних процесів, відновлення миру і стабільності в Афганістані та готова зробити свій внесок у відбудову економіки цієї країни.

Співрозмовники погодилися, що майбутній візит в Україну президента Афганістану Хаміда Карзая має стати одним із ключових заходів, спрямованих на зміцнення політичного діалогу між нашими державами й активізацію взаємовигідного співробітництва у торговельно-економічній, гуманітарній та інших галузях. У цьому зв'язку сторони відзначили важливість проведення третього українсько-афганського бізнес-форуму, який було заплановано організувати під час візиту Х. Карзая в Україну і який буде присвячено темі співробітництва двох країн у нафтогазовій та електроенергетичній галузях.

У контексті двосторонніх відносин слід зазначити, що на сучасному етапі першочергова увага в діяльності України зосереджена на активізації політичного співробітництва як на двосторонньому рівні, так і у рамках міжнародних організацій, в першу чергу, ООН, участі нашої держави у стабілізаційних процесах в Афганістані, встановленні торговельно-економічних зв'язків, участі українських підприємств у програмах економічної відбудови Афганістану, створенні договірно-правової бази відносин в усіх сферах. При цьому, слід зазначити, що в українсько-афганських відносинах фактично відсутні суперечності, що можуть негативно впливати на їхній розвиток.

На початку 2005 р. Україна заявила про свою готовність сприяти НАТО у проведенні операцій в Афганістані. У червні 2006 р. міністр оборони України А. Гриценко висловився за відправку до Афганістану українських військовослужбовців для виконання гуманітарних, але не бойових завдань. За його словами, – це мають бути військові медики, інженери, спеціалісти з управління повітряним рухом, викладачі, інструктори та фахівці з обслуговування техніки радянського виробництва. Прем'єр-міністр України В. Ф. Янукович під час свого перебування в Брюсселі у вересні 2006 р. запевнив керівництво НАТО в готовності України брати участь у військових операціях спільно з НАТО, зокрема, в Афганістані.

15 жовтня 2006 р. надзвичайний і повноважний посол України у Туркменістані вручив вірчі грамоти президенту Ісламської Держави Афганістан Хаміду Карзаю та офіційно приступив до виконання обов'язків надзвичайного і повноважного посла України в цій державі. Під час бесіди лідер Афганської держави позитивно оцінив динаміку двосторонніх українсько-афганських взаємин, підкреслив налаштованість уряду Ісламської Держави Афганістан до започаткування широкомасштабної співпраці з Україною, насамперед у торговельно-економічній, військово-технічній, будівельній, паливній та гідроенергетичній сферах і закликав українські компанії до налагодження взаємовигідного співробітництва.

Було обговорено питання внутрішньополітичної та соціально-економічної ситуації в Афганістані, зовнішньополітичних пріоритетів Ісламської Держави Афганістан. Українською стороною було наголошено на підтримці дій керівництва Ісламської Держави Афганістан і високо оцінено зусилля світової спільноти, роль ООН, НАТО, ЄС в процесах стабілізації та післявоєнної відбудови Афганістану. Підкреслено, що Україна братиме найактивнішу участь у зазначених процесах. Загалом було проведено велику кількість зустрічей і переговорів на високому рівні, що стало підтвердженням реальної налаштованості афганської сторони на розвиток взаємовигідної співпраці з Україною.

Під час прийому в міністра закордонних справ Афганістану Р. Д. Спанти посол України вручив копії вірчих грамот. У ході бесіди обговорювалась сучасна політична й економічна ситуація в Ісламській Державі Афганістан, питання двосторонніх українсько-афганських стосунків, взаємодії наших держав на міжнародній арені. Афганську сторону було запевнено у наданні Україною всесторонньої підтримки діям уряду Афганістану, спрямованим на стабілізацію внутрішньополітичної та внутрішньо-економічної ситуації в Ісламській Державі Афганістан, підвищення рівня життя населення, подоланні тероризму й інших негативних проявів екстремістських сил, досягнення економічного зростання країни.

Принциповою складовою зовнішньої політики Афганістану є прагнення розвивати двостороннє та багатостороннє співробітництво у питаннях протидії міжнародному тероризму, нарковиробництву й іншим загрозам міжнародній безпеці. Враховуючи, що зазначені завдання становлять один із пріоритетів діяльності України на міжнародній арені, в цій сфері існують значні можливості для започаткування та поглиблення взаємодії.

У цілому, загальна близькість позицій двох держав із ключових питань міжнародної і регіональної безпеки створює сприятливі умови для розвитку українсько-афганської двосторонньої співпраці. У цьому контексті важливе значення належить налагодженню співробітництва в рамках ООН та її спеціалізованих установ, проведення консультацій, зокрема, з питань протидії тероризму і причинам, що його породжують, боротьби з бідністю, вирішення соціально-економічних проблем глобального характеру, незаконної торгівлі наркотиками, розв'язання та попередження конфліктів тощо.

Підписання 26 січня 2007 р. указу президента України №47/2007 “Про направлення миротворчого персоналу України для участі в операції міжнародних сил сприяння безпеці в Ісламській Державі Афганістан”, створює сприятливі передумови для успішного й ефективного розвитку двосторонніх відносин.

25 січня 2008 р. у рамках світового економічного форуму в Давосі президент України В. А. Ющенко провів зустріч із президентом Афганістану Х. Карзаєм. Сторони обговорили питання торгово-економічного співробітництва двох країн. Президент України підтвердив Х. Карзаю запрошення відвідати Україну з візитом протягом 2008 року.

23 травня 2008 р. у МЗС України відбулися переговори делегацій на чолі з міністром закордонних справ України В. С. Огризком і міністром закордонних справ Ісламської Держави Афганістан Р. Д. Спантою у рамках його офіційного візиту в Україну. В ході переговорів було розглянуто сучасний стан відносин між Україною та Афганістаном і перспективи розвитку двостороннього співробітництва. Сторони висловилися за подальшу активізацію політичного діалогу та наголосили на важливості здійснення офіційного візиту до України президента Афганістану Х. Карзая. Особлива увага була приділена питанням розширення співпраці в гуманітарній сфері та освіті. За результатами переговорів В. С. Огризко і Р. Д. Спанта підписали меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва між Дипломатичною академією при МЗС України та Інститутом дипломатії МЗС Афганістану.

21 вересня 2008 р., напередодні початку політичних дискусій у рамках 63-ї сесії ГА ООН, відбулася телефонна розмова між міністрами закордонних справ України й Афганістану, в ході якої порушувалися питання взаємної підтримки [4].

У сфері торгово-економічного співробітництва між Україною і Афганістаном відбувається розширення ділових зв'язків, перш за все на рівні приватного бізнесу. Низка українських компаній представлена на ринку Афганістану, а одна із них налагодила роботу електростанції в Гераті, що дозволило забезпечити електроенергією весь регіон. Цей проект здійснено спільно з Туркменістаном. Українська сторона забезпечила інженерну сторону проекту й управління процесом, туркменська – паливом.

Українські компанії працюють у Кабулі – реконструюють пошкоджене житло, відновлюють опалювальні системи, водопостачання, приміщення. Досить активно на афганському ринку працюють українські шляхобудівні компанії.

Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Афганістаном має великий потенціал у машинобудівному секторі. Афганістан придбав в Україні літак, поклавши тим самим початок взаємовідносин у сфері авіаперевезень.

У цілому, реабілітація економічної інфраструктури Афганістану здійснюється за фінансової допомоги світового співтовариства і провідних країн світу, тому реалізація зазначених проектів українськими підприємцями можлива за умови участі у тендерах, які періодично проводить Світовий банк й інші міжнародні фінансові інститути.

З метою активізації торговельно-економічних взаємин між підприємцями України та Афганістану в Кабулі відбулося два бізнес-форуми (липень 2003 р. і квітень 2004 р.). Під час

їх проведення українські підприємці, які представляли різні галузі вітчизняного бізнесу, ознайомилися з афганським законодавством щодо іноземної інвестиційної діяльності, системою взаєморозрахунків, податкової і митної політики, умовами участі у тендерах. Зауважимо, що участь України у реалізації окремих проектів із відновлення економічної інфраструктури Афганістану сприятиме подальшому розвитку двостороннього політичного та гуманітарного співробітництва і взаємодії у рамках міжнародних організацій та структур. Відтак, відбувся робочий візит української делегації на чолі з першим заступником міністра палива та енергетики України Юрієм Проданом до Ісламської Держави Афганістан, повідомляє прес-служба мінпаливенерго.

Українська делегація провела зустрічі з міністром енергетики та водопостачання Ісламської Держави Афганістан Ізмаїлом Ханом, міністром гірничої промисловості та природних ресурсів Ісламської Держави Афганістан Мухаммедом Ібрагімом Аделе і керівництвом афганської торгової палати при міністерстві торгівлі Афганістану.

У ході зустрічей сторони обговорили пріоритетні напрямки співробітництва в нафтогазовій та електроенергетичній галузях. Афганська сторона погодилась надати найближчим часом інформацію про умови участі українських компаній у розробці нафтових і газових родовищ на своїй території. Обговорювалися питання участі України в будівництві газопроводу Туркменістан–Афганістан–Пакистан.

Українська сторона, орієнтуючись на прийняту енергетичну стратегію до 2030 р., поінформувала про перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України. Сторони обмінялися думками щодо перспектив участі України у будівництві, реабілітації та реконструкції гідроелектростанцій, ліній електропередач і підстанцій в Афганістані. “Після вивчення наданої інформації по проектам в електроенергетиці, українська сторона виробить свої пропозиції щодо участі у них українських компаній”, – зауважив Юрій Продан. За підсумками зустрічі досягнуто домовленості про продовження діалогу Україна–Афганістан в енергетичній галузі у рамках бізнес-форуму [7].

Україна має серйозні наміри щодо інвестування Афганістану. “Ми повинні підтримати цих людей, оскільки йдеться як про відчутну економічну віддачу, так і про створення позитивного іміджу України в Афганістані”, – саме так охарактеризував міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко перспективу розвитку міждержавних відносин під час зустрічі в Кабулі з президентом Афганістану Хамідом Карзаєм. При цьому Хамід Карзай зауважив, що Афганістан прагне активізувати торговельно-економічне співробітництво з Україною та розширити співпрацю між підприємцями обох країн. У свою чергу, Костянтин Грищенко наголосив, що Україна сподівається на стабілізацію ситуації в Афганістані й хоче взяти участь у відновленні цієї держави. Український міністр іноземних справ зустрівся також із віце-президентом Афганістану Хідаятом Аміном Арсалом, який зазначив, що Афганістан має намір поглиблювати відносини з Україною. Крім того, віце-президент запросив нашу державу взяти участь у реалізації економічних проектів на території Афганістану, які впроваджують за підтримки міжнародних фінансових організацій.

Уряд Афганістану зацікавлений також залучити українських спеціалістів для розмінування території. За словами Костянтина Грищенка, це можна пояснити тим, що Україна має значний позитивний досвід у діяльності гуманітарного характеру. Як зазначив український міністр закордонних справ, наразі Афганістану й Україні необхідно розробити модель такої участі. До речі, українські підприємства, які працюють або планують працювати на афганському ринку, виявляють значний інтерес до дипломатичної присутності України в Афганістані.

2 квітня 2009 р. між Кабінетом міністрів України і НАТО була підписана угода про надання дозволу на транзитне перевезення вантажів територією України на підтримку операції МССБ в Ісламській Державі Афганістан.

Листи були підписані главою місії України при НАТО від імені Кабінету міністрів України і Генеральним секретарем від імені Альянсу. Ця угода стала важливим кроком у

сприянні сухопутним транзитним перевезенням до Ісламської Держави Афганістан так званим “північним маршрутом”.

Таким чином, як і будь-яка система, яка розвивається, українсько-афганські відносини мають певні етапи й цикли розвитку. Для них характерні періоди активізації та гальмування, пошуків компромісів і певного охолодження. Це пов'язано як із внутрішнім розвитком українського й афганського суспільств, так із зовнішніми факторами: світовою кон'юнктурою, позицією провідних західних держав стосовно тих чи інших подій у світі і їх впливом на зовнішню політику України й Ісламської Держави Афганістан. Тому українсько-афганські відносини необхідно розглядати в контексті євроінтеграційних і глобальних світових процесів, враховуючи міжнародну ситуацію, наявні інтереси провідних держав й міжнародних структур.

Список використаних джерел

1. *Економічна* складова геополітичних інтересів України у відносинах з країнами Середнього Сходу: Туреччиною, Іраном, Афганістаном // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Вип. 31. Ч. II – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2002. – С. 27–28.
2. *Проблеми та інтереси Афганістану* [Електронний ресурс] // День. – 2008. – 28 трав. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/201801>
3. *Угода між Міністерством закордонних справ України і Міністерства закордонних справ Афганістану про підготовку дипломатичних працівників* // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – С. 194–196.
4. *Україна–Афганістан*. – Режим доступу: <http://svit.ukrinform.ua/Afganistan/afganistan.php?menu=attitudes>
5. *Українсько-афганські двосторонні відносини*. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/turkmenistan/ua/2318.htm>
6. *Фортов В.* Глобальна енергетична безпека: проблеми і шляхи розв'язання / В. Фортов // Вісник НАНУ. – 2007. – №8. – С. 40–50.
7. *Ukraine info*. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/main/ua/publication/content/1010.htm#top>

Татьяна Лахманюк

УКРАИНА И ИСЛАМСКОЕ ГОСУДАРСТВО АФГАНИСТАН: ПУТИ СОТРУДНИЧЕСТВА

В статье проанализировано политическое сотрудничество между Украиной и Афганистаном, отражены экономические связи стран, раскрыта украинская инвестиционная политика в Афганистане и пути выхода на его рынки.

Ключевые слова: Украина, Афганистан, сотрудничество, внешняя политика, отношения.

Tetyana Lakhmanyuk

UKRAINE AND ISLAMIC STATE OF AFGHANISTAN: WAYS OF COLLABORATION

In the article a political collaboration is analysed between Ukraine and Afghanistan, the economic copulas of countries are reflected, the Ukrainian investment policy in Afghanistan and ways of output is exposed at his market.

Key words: Ukraine, Afghanistan, collaboration, foreign policy, relations.